

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ. ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Мета заняття: проаналізувати сутність продовольчої безпеки держави, розглянути основні виклики та загрози продовольчій безпеці України в умовах війни, вивчити механізми забезпечення та стратегічні напрями зміцнення продовольчої безпеки.

План заняття:

1. Сутність продовольчої безпеки
2. Стан, виклики та загрози продовольчій безпеці держави
3. Оцінка рівня продовольчої безпеки держави
4. Стратегічний курс та механізм його забезпечення у сфері продовольчої безпеки

Ключові поняття: продовольча безпека, фізична доступність продовольства, економічна доступність, агропромисловий комплекс, продовольчі резерви, іригація, продовольча нестача, Global Food Security Index (GFSI), імпортозалежність, органічне виробництво, Стратегія продовольчої безпеки до 2027 року, розмінування сільськогосподарських земель, продовольча допомога.

Завдання для практичної роботи

► 1. Опитування, відповіді на проблемні питання – залучення декількох студентів групи, кожному індивідуально пропонується 1 питання для відповіді та дискусія між студентами групи під керівництвом викладача.

Проблемні питання для обговорення

1. Розкрийте місце продовольчої безпеки в системі економічної та національної безпеки
2. Сутність продовольчої безпеки та її ключові аспекти
3. Мета продовольчої безпеки та її роль у розвитку держави
4. Нормативно-правове забезпечення продовольчої безпеки в Україні
5. Характеристика стану продовольчої безпеки України станом на 2024–2025 роки
6. Основні виклики продовольчій безпеці в умовах війни
7. Вплив окупації земель та військової агресії на продовольчу безпеку держави
8. Роль агропромислового комплексу у забезпеченні продовольчої безпеки

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

9. Загрози продовольчій безпеці: втрата посівних площ, кліматичні зміни, агресія Росії
10. Показники оцінки рівня продовольчої безпеки та їх інтерпретація
11. Стратегічні напрями зміцнення продовольчої безпеки України
12. Роль міжнародної підтримки (ООН, WFP) у забезпеченні продовольчої безпеки
13. Значення іригації та розмінування земель для продовольчої безпеки

► 2. Засвоєння матеріалу – розв'язок завдань в письмовій та усній формі.

Завдання 1. Знайти відповідність базових термінів категоріального апарату економічної безпеки та трактування його сутності:

№ з/п	Термін	Трактування сутності
1	Продовольча безпека	А) захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу до продуктів харчування
2	Фізична доступність продовольства	Б) наявність достатньої кількості продовольства на ринку
3	Економічна доступність	В) здатність населення купувати необхідні продукти за прийнятними цінами
4	Продовольчі резерви	Г) стратегічні запаси продуктів харчування для реагування на кризові ситуації
5	Global Food Security Index (GFSI)	Д) міжнародний індекс оцінки стану продовольчої безпеки країн світу
6	Іригація	Е) штучне зрошення земель для підвищення врожайності сільськогосподарських культур
7	Органічне виробництво	Є) виробництво сільськогосподарської продукції без використання синтетичних добрив та пестицидів
8	Продовольча нестача	Ж) стан, коли частина населення не має доступу до достатньої кількості якісних продуктів харчування
9	Агропромисловий комплекс	З) сукупність галузей економіки, пов'язаних з виробництвом, переробкою та реалізацією сільськогосподарської продукції
10	Імпортозалежність продовольства	І) зростання частки імпорту у внутрішньому споживанні продуктів харчування

Завдання 2. Проаналізуйте основні законодавчі акти в сфері забезпечення продовольчої безпеки та заповніть таблицю:

Нормативний документ	Основні положення	Роль у забезпеченні продовольчої безпеки
Стратегія продовольчої безпеки України на період до 2027 року		

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

Закон України "Про основні засади забезпечення продовольчої безпеки України"		
Розпорядження Кабінету Міністрів України щодо реалізації Стратегії продовольчої безпеки		
Міжнародні договори, ратифіковані Україною у сфері продовольчої безпеки		

Завдання 3. Знайдіть відповідність між загрозами продовольчій безпеці та заходами їх нейтралізації:

№ з/п	Загроза	Захід нейтралізації
1	Втрата посівних площ через окупацію та мінування	А. Програми розмінування сільськогосподарських земель, міжнародна технічна допомога
2	Зниження виробництва зернових на 34%	Б. Державна підтримка аграрного виробництва, модернізація техніки, залучення інвестицій
3	Висока продовольча нестача серед населення (4,9 млн осіб)	В. Програми продовольчої допомоги, підтримка вразливих груп, міжнародна гуманітарна допомога
4	Руйнування зернових сховищ та портової інфраструктури	Г. Відновлення логістичних ланцюгів, захист критичної інфраструктури, диверсифікація експортних маршрутів
5	Кліматичні зміни та посухи	Д. Розвиток іригаційних систем, впровадження водозберігаючих технологій, адаптація до змін клімату
6	Залежність від імпорту продовольства	Є. Політика імпортозаміщення, розвиток власного виробництва, підтримка органічного сектору
7	Зниження доступності продовольства у прифронтових регіонах	Ж. Цільові програми підтримки, мобільні пункти роздачі, логістичні коридори
8	Недостатність державних продовольчих резервів	З. Формування стратегічних запасів, створення резервного фонду продуктів
9	Низька якість та безпечність продуктів харчування	І. Посилення санітарного контролю, впровадження стандартів якості, моніторинг ринку

Завдання 4. Зазначте, які позиції відносяться до ключових аспектів продовольчої безпеки (позначте знаком «+»):

- ☐ Фізична доступність продовольства
- ☐ Забезпечення виробничої безпеки
- ☐ Економічна доступність продовольства
- ☐ Якість і безпечність продуктів харчування
- ☐ Недопущення проявів тероризму
- ☐ Стабільність постачання продовольства
- ☐ Незалежність від імпорту

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

- ☐ Дотримання законодавства про власність
- ☐ Формування продовольчих резервів
- ☐ Непорушність кордонів держави

Завдання 5. Проаналізуйте основні індикатори продовольчої безпеки України (2024-2025) та заповніть таблицю:

Індикатор	Значення	Інтерпретація	Заходи покращення
Індекс доступності продовольства (% від довоєнного рівня)	89%		
Доступність у прифронтових регіонах	82-86%		
Кількість осіб з продовольчою нестачею	2,4 млн (за WFP, січень 2025)		
Позиція у Global Food Security Index	58 місце (62/100 балів)		
Втрата посівних площ	≈25% під окупацією або небезпечні		
Зниження виробництва зернових	34% порівняно з 2021-2022		

► 3. Перевірка засвоєного матеріалу – проведення тестування в письмовій формі.

Тестові завдання:

1. Продовольча безпека це –

- А. захищеність життєвих інтересів людини, що виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу до продуктів харчування
- Б. тільки система контролю якості продуктів
- В. захист від продовольчих отруєнь
- Г. контроль за експортом зерна
- Д. система міжнародних стандартів харчування

2. До ключових аспектів продовольчої безпеки відносяться всі перераховані, ОКРІМ:

- А. фізичної доступності продовольства
- Б. економічної доступності продовольства
- В. повної енергетичної незалежності
- Г. якості і безпечності продуктів
- Д. стабільності постачання

3. До ключових аспектів продовольчої безпеки НЕ НАЛЕЖИТЬ:

- А. Фізична доступність

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

- Б. Економічна доступність
- В. Якість і безпечність
- Г. Стабільність постачання
- Д. Військова міць держави

4. До основних викликів продовольчій безпеці України НЕ відноситься:

- А. втрата посівних площ через окупацію
- Б. зниження виробництва зернових
- В. надлишок продовольчих резервів
- Г. руйнування портової інфраструктури
- Д. кліматичні зміни та посухи

5. Фізична доступність продовольства означає:

- А. можливість фізично дістатися до магазину
- Б. наявність достатньої кількості продовольства на ринку
- В. здатність населення купувати продукти
- Г. якість продуктів харчування
- Д. стабільність постачання

6. Економічна доступність продовольства – це:

- А. наявність продуктів на ринку
- Б. якість продуктів харчування
- В. здатність населення купувати необхідні продукти за прийнятними цінами
- Г. розташування магазинів
- Д. асортимент продукції

7. До основних причин зниження виробництва зернових в Україні відносяться всі перераховані, ОКРІМ:

- А. окупації та мінування земель
- Б. руйнування інфраструктури
- В. надмірної врожайності
- Г. кліматичних змін
- Д. втрати доступу до зрошувальних систем

8. Втрата посівних площ через окупацію та мінування в Україні становить приблизно:

- А. 10%
- Б. 15%
- В. 25%
- Г. 35%
- Д. 50%

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

9. До стратегічних цілей Стратегії продовольчої безпеки до 2027 року НЕ відноситься:

- А. наповнення ринку агропродукції
- Б. повна відмова від аграрного виробництва
- В. забезпечення доступності продовольства для всіх груп населення
- Г. посилення продовольчої безпеки
- Д. формування державних продовольчих резервів

10. Основною метою продовольчої безпеки на державному рівні є:

- А. максимальний експорт продукції
- Б. підтримка власного агропромислового комплексу та захист від надмірної залежності від імпорту
- В. повна відмова від власного виробництва
- Г. закриття внутрішнього ринку
- Д. тільки імпорт продуктів

11. Руйнування Каховської ГЕС призвело до:

- А. покращення зрошення земель
- Б. перетворення сотень тисяч гектарів на непридатні для сільського господарства землі
- В. збільшення врожайності
- Г. відновлення інфраструктури
- Д. розширення посівних площ

12. Механізм реалізації стратегічного курсу продовольчої безпеки включає всі елементи, ОКРІМ:

- А. двоетапної реалізації заходів
- Б. інституційної координації
- В. повної приватизації всіх сільськогосподарських земель
- Г. моніторингу і звітності
- Д. фінансової підтримки

13. До загроз продовольчій безпеці відносяться всі перераховані, ОКРІМ:

- А. втрати посівних площ через окупацію
- Б. кліматичних змін та посух
- В. високої врожайності
- Г. руйнування інфраструктури
- Д. агресії Росії

14. Іригація – це:

- А. процес збирання врожаю
- Б. штучне зрошення земель для підвищення врожайності

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

- В. внесення добрив у ґрунт
- Г. боротьба зі шкідниками
- Д. оранка землі

15. До позитивних тенденцій у продовольчій безпеці України відносяться:

- А. відновлення доступності продуктів до 89% довоєнного рівня
- Б. погіршення у глобальному рейтингу
- В. збільшення кількості осіб з продовольчою нестачею
- Г. скорочення посівних площ
- Д. зниження врожайності

► 4. Самостійна робота

Презентація індивідуальних доповідей – виступ студента (не більше 5 хвилин) із підготовленою презентацією (використовуючи редактори презентацій Microsoft Office PowerPoint, Google Презентації, онлайн сервіс Prezi.com та ін.) за даною темою. Після доповіді відбувається дискусія між студентами на презентовану тему.

Доповіді:

1. Продовольча безпека України в контексті Євроінтеграції
2. Вплив російської агресії на продовольчу систему України
3. Глобальна продовольча криза: причини, наслідки та роль України
4. Стратегічні продовольчі резерви: формування та управління
5. Захист критичної інфраструктури аграрного сектору
6. Продовольча дипломатія в міжнародних відносинах
7. Кібербезпека в сільському господарстві та продовольчій промисловості
8. Зміна клімату як загроза продовольчій безпеці
9. Біотероризм та біологічні загрози для аграрного виробництва
10. Енергетична залежність продовольчого сектору
11. Водні ресурси та їх роль у продовольчій безпеці
12. Зерновий коридор: геополітичне значення та безпекові виклики
13. Продовольча самодостатність vs міжнародна торгівля продовольством
14. Соціальні аспекти продовольчої безпеки: доступність та якість харчування
15. Інноваційні технології для забезпечення продовольчої безпеки в умовах війни
16. Україна у глобальному вимірі продовольчої безпеки

Використана література:

1. Закон України "Про основні засади забезпечення продовольчої безпеки

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ДЕРЖАВИ

України" [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>

2. Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року / Указ Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021>.

3. Стратегія продовольчої безпеки України на період до 2027 року, затверджена Кабінетом Міністрів у 2024 році [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua>

4. Global Food Security Index [Electronic resource]. Access mode: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index>

5. World Food Programme (WFP) Ukraine Reports [Electronic resource]. Access mode: <https://www.wfp.org/countries/ukraine>

6. UN OCHA Ukraine Humanitarian Response [Electronic resource]. Access mode: <https://www.unocha.org/ukraine>